

ימי השחרית של „החלוץ“ בקובל

בשנת 1918 נזרע הזרע הראשון של „החלוץ“ בעיר. מניחי-היסוד היו עשרת-נחשונים, שמרדו במציאות הקימת וקפצו להויה חדשה, הווית ארץ-ישראל המגשימה, העובדת. ואלה שמותיהם: (1 שלמה חרי, (2 משה ויסברוט, (3 שמאי פרנקפוביץ, (4 מנדל קפשווק, (5 ברל סויבל, (6 יקותיאל קופלברג (שימש כמזכיר ראשון), (7 מרדכי פישביץ, (8 רבקה ויסברוט, (9 שצ'רבטה, (10 שייקע מלמד.

באותם הימים כבר היה קיים בעיר מועדון של „צעירי-ציון“. ועד „צעירי-ציון“ רצה, שה„חלוץ“ יתארגן תחת שמו, אולם נתקל בסרוב מוחלט. עשרת הראשונים התכנסו ושלחו שליח לוורשה, כדי לקבל הוראות בדבר ארגון ה„חלוץ“.

כבר בצעדים הראשונים החליטו אנשי „החלוץ“ להקים בעיר מפעלי-הכשרה. היתה הצעה לייסד חוה חקלאית בקובל, אך דבר זה לא ניתן לביצוע מסיבות שונות, ובמקומה נוסדה נגריה. לתכלית זו שכרו אולם אצל מוניש ריון. מאחר ול„החלוץ“ לא היה רשיון סודר „יום-סרט“ בשם „מושב זקנים“ וכל הכנסתו היתה קודש לסידור הנגריה.

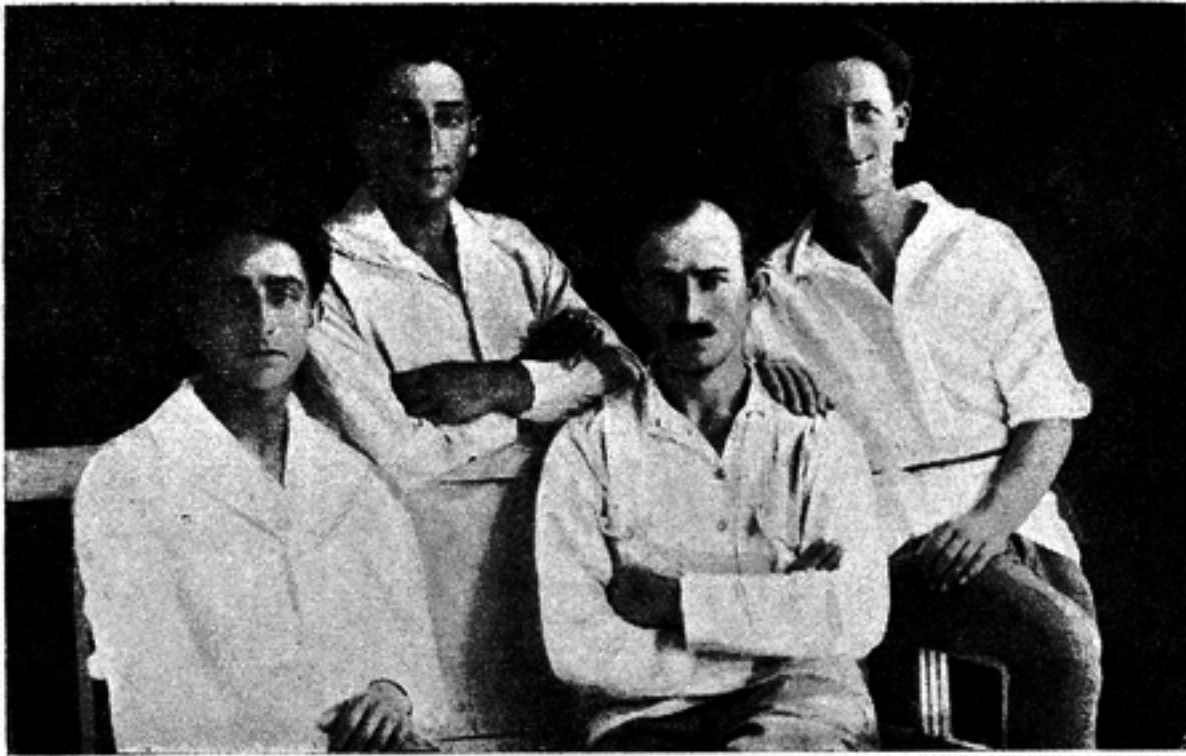
אספו ארגזים שונים בעיר והנגריה קבלה צורה של-מש. נתקבלו הזמנות מהגמנסיה של קלרה דוידובנה ומבית-הספר למודדים. את הארון הראשון קנה א. מ. ויסברוט ליום חתונתו.

כדי לתת פומבי ל„חלוץ“ נשאו את הלוחות בריש-גלי. אם משה ויסברוט, בנו של רב ישראל לובלינר, מופיע ברחובות-העיר כפועל ממש ואינו חושש למה שיגידו הבריות — שמע-מיניה, שענין ה„חלוץ“ אינו דבר של מה-בכד ומנוי וגמור עם בני בעלי-הבתים בעיר לעבור לחיי-עבודה, להגשמה ולחיות כפועלים בארץ-ישראל.

קשה לנו כיום להבין את הדבר, אבל אם נזכור שהיו בתים בעיר, שההורים קרעו „קריעה“ וישבו „שבעה“ על הבן, או הבת, שיצאו להכשרה או שהצטרפו ל„חלוץ“, נבין כמה מאמצי-גוף ונפש דרושים היו באוירה זו, כדי להופיע בפומבי בבגדי-עבודה, כפועל ממש.

מועדון ה„חלוץ“ שופן בנגריה. שם נמצאה המזכירות ושם התקיימו האסיפות. הועידה הראשונה של ה„חלוץ“ נתקיימה בוורשה בשנת 1921. כציד ה„חלוץ“ בקובל לוועידה זו נבחר שלמה חרי.

הנגריה לא החזיקה מעמד ובמקומה הוחלט לסדר מסגריה. לשם מימונה

החלוצים הראשונים שעלו ארצה

יושבים מימין לשמאל: פנחס צביק, משה ויסברוט
 עומדים: יהודה מלמד, גרשון בית-הלחמי (ויסברוט)

סדרו נשף בתיאטרון "אודיאון". בשבת 1 באפריל, שנת 1922, הוזמינו את האמן ג. אורלוב, שהציג את הקומדיה ב-4 מערכות: "א חתן דארף האבן וואנסן און מוז קענען רעדן דייטש". בתפקיד החתן הופיע אורלוב. האחראים לנשף היו בתיה ארמרניק ושמאי פרנקפוביץ. מההכנסה סודרה המסגריה שהתקימה כשנה.

בשנת 1921 עלו ראשוני ה"חלוץ" ארצה: משה ויסברוט וישעיהו גיבור. סודר נשף גדול לכבודם והשתתפו בו באי-כוח כל המפלגות. הנשף התקיים בליל שמחת-תורה. במוצאי-החג הלכה, כמעט, כל העיר ללוות שני חלוצים אלה, שסללו את הדרך למאות החלוצים שעלו מעירנו ארצה.

עם עלית החברים הותיקים ארצה נחלשה פעולת ה"חלוץ" והיא, כמעט, דעכה.

בשנת 1923 נוסד ה"חלוץ" החדש.

„החלוץ“ בקובל

חלקה של קובל בעליה החלוצית בשנות העשרים ניכר למדי. חלוצי-עירנו תופסים מקום חשוב בעיר ובכפר, בקבוץ ובמושב, בעבודה צבורית, בסדנה ובמשרד, בקאופרציה היצרנית והשרותית — בכל ענפי העבודה והיצירה בארץ.

שגשוגה של תנועת ה„חלוץ“ בקובל חל עם סיום מלחמת-העולם הראשונה, שאז נעורה התנועה הציונית לחיים חדשים והחלה עליה המונית של יהודי-פולין לארץ-ישראל

קרבתה של העיר לגבול הרוסי היקנתה לה מעמד של תחנת-מעבר לאנשי-החלוץ ו„דרור“ שהגיעו מרוסיה. אחדים מהם היו, בחינת אורחים שנטו ללון, אולם רבים מהם השתקעו לזמן ממושך, ובהיותם בעלי עבר ציוני ובעלי נסיון השתלבו בחיי התנועה, סיעו לגידולה והתפתחותה ואף עמדו בראשה.

משפחת חיות, משפחה ציונית, שהשתקעה בימים ההם בעיר, תרמה לא מעט לגידולו של ה„חלוץ“ בקובל. חומה חיות נהיתה למעצבי דמותו של „החלוץ-הצעיר“ בפולין כולה. וכן תרמו תרומה נכבדה א. ביאלופולסקי ז"ל וי. בנקובד יבלח"א.

פעילותם ומסירותם של אנשי „דרור“ הוכתרו בהצלחה גדולה, והמוני חברים מתנועות נוער ציוניות שהיו קימות בעיר וכן נוער בלתי-מאורגן — נכנסו ל„החלוץ“. עשרות מהם התארגנו בקבוצות-הכשרה והכשירו את עצמם לעליה לארץ-ישראל.

כבר בראשית צעדיה רכשה לה תנועה צעירה זו מקום נכבד במוסדות והארגונים הצבוריים שבעיר. דעת „החלוץ“ נשמעה יפה במשרד הארץ-ישראלי, שעד כה היתה הנהלתו מורכבת מנציגי „צעירי-ציון“, „התאחדות“ והציונים הכלליים. נציג ה„חלוץ“ קבל את מזכירות המשרד הזה, שמתפקידו היה לחלק את הסרטיפיקטים המעטים שנפלו בחלקה של עירנו. כן כיהן נציג ה„חלוץ“ כמזכירו של „היאס“.

ה„חלוץ“ ראה עיקר משימתו בהכשרת עולים לארץ-ישראל. לתכלית זו חכרו חלקת-שדה מחוץ-לעיר, והחלוצים הצעירים הפכוה לגן-ירק, כן התארגנו קבוצות לקבלת כל מיני עבודות גופניות, כגון, חטיבת עצים אצל בעלי-בתים שונים בעיר. אם כי לא היתה קיימת קומונה בעיר, בילו חברי ה„חלוץ“ בצוותא שעות רבות משעות היום והערב.

היה בזה חידוש גדול, כי בפעם הראשונה בתולדות עירנו נפגשו בני

„בעלי-בתים“ ותלמידים יחד עם בני-עמלים, שהתפרנסו מיגיע כפיהם. כי „החלוץ“ כינס בתוכו בני-עשירים, עניים והמעמד הבינוני.

בתקופת הבראשית כמו בערי ועירות וזהלן ארגונים חלוציים בכוחות עצמם. אולם עם גידולה והתרחבותה של התנועה בחבל-ארץ נרחב זה, ראה

יושבים מימין לשמאל: חיקה פריד, אריה צ'לין, לוי שורץ, ישעיה לייב בר עומדים: אלי מנדל, מרדכי ארליך, פסח לונברג

מרכז ה"חלוץ" שמושבו היה בוורשה הכרח לפרוש את כנפיו על ארגון זה, לכוונו ולהדריכו. בזה האופן גמלה ההחלטה לבחור בוהלין מועצה גלילית של "החלוץ".

הועידה הראשונה של ארגוני ה"חלוץ" בוהלין התקיימה בקובל בשנת 1924. האולם של המשרד הארץ-ישראלי בו נתקיימה הועידה היה צר מלהכיל את הצירים הרבים שנתכנסו מכל קצות-הגליל. מטעם המרכז השתתפו: פ. רשיש (כעת ראש עיריית פתח-תקוה), משה שפירא ז"ל, ששהה אז בפולין כשליח-ההסתדרות וא. ברדיצ'בסקי (כעת במשק יגור).

הועידה נתנה דחיפה לפעולות ארגון והתפשטות. חברי מזכירות-המועצה, שנבחרה באותה ועידה: בתיה בנדרסקי (אייצ'יס) ז"ל, ויבלח"א הח' דוברומיל (כעת דברת) וכותב הטורים האלה — פשטו ברחבי-והלין לשם חיווק הארגונים הקיימים והקמת ארגונים חדשים.

מפת-הגליל כוסתה ברשת ענפה של קבוצי-הכשרה. במחצבות, במנסרות, בתעשיית-זפת וביערות-והלין חיו מאות חלוצים חיי-קומונה בתנאים קשים. נאבקו עם מכשולים רבים, אך התגברו עליהם וזכו להתכשר ולעלות לארץ-ישראל. בקומונות אלו היה מקום ניכר לחלוצי-קובל.

ואז נוסד ה"מפה" של קבוצי-ההכשרה בפולין — קיבוץ קולוסובה. קבוצי-ההכשרה הגדולים ברוקיטנה, רפלובקה ודומברוביצה מלאו תפקיד חשוב, וחבל מאוד שכותבי-העתים של התנועת ה"חלוץ" עוברים על-כך בשתיקה, אבל קבוץ-קולוסובה נעשה שם-דבר והאפיל על קבוצי-ההכשרה האחרים.

קיבוץ-קולוסובה נוסד בשנת 1924 ע"י קבוצות חלוצים יוצאי עירות הסמוכות למחצבה זו. אם זכרוננו נאמן לי, הרי הח' שמחה פינקלשטיין (כיום שמחה אבן-זוהר) היה ממיסדי הקבוץ הזה, שהפך במשך הזמן לסמל התנועה החלוצית בפולין. עם עליית הח' אבן-זוהר לארץ-ישראל, עברה ההשפעה בקבוץ זה, כמו בכל קבוצי-והלין, לאנשי קובל. כותב הטורים האלה נבחר כמזכיר הקבוץ, אולם הוא לא היה היחידי מהקבוצה הקובלאית ש"שלטה" בקולוסובה. בהיותו טרוד כחבר מועצת-הגליל, התנהלה העבודה המעשית בקיבוץ ע"י אנשי-קובל — ליובה גלמן, ב. לוי, ואחרים, קבוצה פעילה, בעלת רצון עז, מלאת התלהבות ומסירות, שהדריכה וכוונה פעולות הקבוץ.

בד-בבד עם העבודה הקשה במחצבות, שבני-העשירים ותלמידי בתי-הספר לא היו רגילים בה — לא הניחו ידם מפעולות-תרבות ציונית ענפה וכללית.

גרוכוב הכשירה, כידוע, לחקלאות, אך לקולוסובה ובנותיה יצאו מוניטין כנקודות-הכשרה שהכשירו לעבודות-בנין ויצירה אחרות. האוירה התברית שיצרו

ועד "החלוץ" בשנת 1933

עומדים מימין לשמאל : מנדל ארליך, קרמר, ברוך טויב, שלום קלוניצקי, חוה פריד
 יושבים : מיכאל גוניק, דוד אובנטל, משה גיטליס, משה רוזן, יעקב בקר

ה"אינטליגנטים" מקובל היא שהקלה על החברים החדשים להתרקם ברקמת חיי-
 הקבוץ וסיעה להם להתגבר על תנאי ההסתגלות הקשים.
 רבים מחברי-קובל בקלוסובה חיים אתנו בארץ וממשיכים בחייהם
 ובפעילותם ורבים מהם פוזרים בארצות-תבל והדם נשמע מדי פעם בפעם.
 הערכים שהוקנו לחברים אלה בתנועת ה"חלוץ" בקובל, עומדים להם עד
 היום בארץ ובארצות-פזוריהם.

חטיבת-ההבשרה:הראשונה בקובל

כשהחליט מרכז "החלוץ" שעל חברי התנועה לעבור להגשמה, לחיי-עבודה, הרגשנו מועקה בלב. עמדנו תוהים ונבוכים: כיצד מגשימים? הרי לאו מילתא זוטרתא היא ליהפך מאנשי-אוויר לפרולטרים ממש. היה עלינו להגמל מהרגלי-דורות ולחולל מהפכה רדיקלית בחיינו האישיים. ונוסף על-כך: הבית, אבא ואמא, שראו אותנו כאבודים.

לפיכך, אין תימה שגדולים היו החבוטים וההתלבטויות שהתחבטנו והתלבטנו בהם עד שנפל הפור, ויצאנו לעבודה. למען הדיוק, נהיינו לפרולטרים לשליש ולרביע בלבד, כי עדיין היינו תלמידי הגמנסיה העברית, השכמנו קום עם דמדומי-שחרית, כשלא מכירים בין זאב לכלב ותכלת לקלא-אילן ועבדנו עד שעה 8 — זמן התחלת הלמודים. עבדנו במנסרה הגדולה שבעיר וכן בבית-החרושת ללבנים של סגל.

קבוצת-הנחשונים הזאת היא-היא הגרעין שממנו נבט קיבוץ "החלוץ" בקובל.

קדמה למהפכה רבתי זו מהפכה זוטא, בעלת ממדים צנועים וחבויים יותר. הדבר היה עוד בתקופת היותנו חברים ב"השומר הצעיר". הסניף נאבק על קיומו, כי חסרו הכספים הדרושים להחזקתו. טכסנו עצה, כמה לעזור, כיצד להתגבר ולהחליץ מהמשבר.

בחצרו של אברהם גוזן היו סוארים-סוארים של עצים. החלטנו איפוא להיות חוטבי-עצים, וכל הפרוטות שנשתכר מעבודה זו תהיינה קודש להצלת הסניף.

עבדנו ימים מספר, חטבנו את כל העצים, אולם נשארו שמונה בולי-עץ מסוקסים, שידי-הגמנוזיסטים היו רפות וחלשות מדאי כדי לפצלם פצלות-פצלות. באנו לגוזן ואמרנו לו: הבה לנו שכרנו. אך הלה הקשה ערפו והשיב לנו, כל עוד שלא נגמור את המלאכה כלה, הרי כשם שאין אנו רואים את אזנינו, כך לא נראה אף פרוטה אחת.

היינו מיואשים מאוד. כל עמלנו הרב עלול היה לרדת לטמיון. והסניף, מה יהא עליו?

או הפעלנו את "המוח היהודי" והמצאנו המצאה כזו: ביתו של גוזן עמד ברחוב אפטיטשנה על-שפת הנהר. החלטנו אפוא להשיט את בוליי-העץ המרדניים במים ובוה האופן להפטר מהם. סדרנו "שרשרת" מהאורות עד למדרגות היורדות לנהר, מסרנו את העצים מיד ליד וכשהזרם גרפם הרחק-הרחק

מיטת האשונה של קב"ל קוב"ל באר"י חמ"ח פסח שנת תרמ"א 4. 4. 1911

מטוח-הראיה, באנו לגזון ובשרנו לו את הבשורה המשמחת: עשינו כדברך, חטבנו את כל העצים.

הלה האמין לדברינו, שילם את המגיע לנו, כשהוא כלו מדושן עונג על נצחוננו הגדול...

המטרה מקדשת את האמצעים...

ועל עוד המצאה של „המוח היהודי“ ברצוני לספר בזה: שערי-הארץ נעולים היו. בקבוצי-ההכשרה התרכזו חברים ותיקים, שמחמת היותם שרויים בתנאים קשים זה מספר שנים — לקחה בריאותם. מי שלקה במחלת-לב, מי — במחלת-ריאות, מי בברונכיטיס ומי במרעין בישין בדומה למחוסים אלה. והעליה היתה סלקטיבית מאוד. הרופאים מהמשרד הארץ-ישראלי החמירו מאוד בבדיקה הרפואית, וידוע ידענו שחברים אלה לא ימצאו כשרים לעליה. דבר זה העיק מאוד על לבנו, כי אי-עלייתם של ותיקים אלה תגרום לרקבון מזרי בתנועת „החלוץ“.

בוקר אחד הופיע הח' לוי, ממזכירות קיבוץ קלוסובה, כבא-כוח מרכז „החלוץ“, וגילה לי את הסוד, שלמחרת היום עומדים לבוא לקובל ד"ר הורביץ וד"ר מונדלק מהמשרד הארץ-ישראלי לבדוק את המועמדים לעליה. לוי הציע לי, שאקבל את הועדה, לטפל בה ולעשות הכל, שהחברים בעלי כושר גופני ירוד יאושרו לעליה.

בבוקר יצאנו לתחנת-הרכבת להקביל את פניהם. אכסנו אותם במלון „ורסיל“ והשתדלנו להנעים עליהם את הזמן. לוי הציע להם שאשמש כמזכיר הועדה, והם נאותו.

הרופאים נגשו לעבודתם. נתנו לי את הטפסים המתאימים והסבירו לי מהות ההגדרות, לאמור: חיובי — פרושו שהמועמד לקוי במחלה, ושלילי — פרושו שהמועמד בריא. הוסכם מראש שעלי לשחק תפקיד „המלאך החרש“, דהינו, כל מחוש שהוגדר ע"י הרופאים כחיובי, עלי לרשמו בטופס כשלילי, מחמת שמיעתי הלקויה.

הרופאים לא חשדו בכשרים וחתמו על הטפסים שאני, ולא הם, קבעתי את האבחנה. באופן כזה אפשרנו לחברים רבים לעלות ארצה. סעדנו אתם ארוחת-ערב דשנה בקפה ורסיל, והם הביעו את שביעת-רצונם מקבלת-הפנים הנאה ומהעבודה הפוריה והמועילה שעשינו. יתכן, ובשעתו היה זה, אולי, מעשה לא נאה ביותר, אך מוראות-הזמן טיהרו את ה„חטא“, כי בזה האופן הצלנו עשרות, ואולי מאות, מבני קובל והסביבה מצפוני השטן הנאצי.

על „החלוץ” בשנות השפל

(בין העליה השלישית והרביעית)

ברבות הימים הלכה התנועה החלוצית וגבשה לעצמה כלים ארגוניים להגשמת מטרותיה.

בראשית דרכה היתה מלווה תנונת גאות ושפל שמשו לסרוגין. שנות הגיאות הראשונות שלאחרי הצהרת בלפור חלפו. בארץ פרץ משבר ובעיר הופיעו גם „יורדים”. 1923 היא שנת שפל לציונות וכן גם לתנועת „החלוץ”.

מספר הסניפים במפת החלוץ בפולין הולך ופוחת. הסניפים עצמם — מתי מספר בהם, העקשנים והמאמינים.

הסניף בקובל כמעט ולא קיים. מעטים היינו, מעטים מאוד. לא אולם, לא סניף; קבוצת רעים, שחלומם אתם. מרכז „החלוץ” משתדל לעודד את התנועה. מיעץ לסניפים להפוך את יום הגנת תל חי ליום מפקד ולשאוב מדמותו של יוסף הגלילי עוז וכת. כאמור, מעטים היינו והחלטנו לעשות כמצווה. הנה נצבת נגד עיני תמונת הערב ההוא. באין אולם התאספנו בחדרו של אחד החברים בקצה העיר.

מנורה קטנה האירה את החדר, את הנאספים ואת התמונה הקטנה של יוסף טרומפלדור העומדת על השולחן. קראנו בחוברת „החלוץ” שהופיעה ליי אדר תרפ”ג ושוחחנו על המצב, על יעודו של הנוער בדור זה ועל תפקידנו אנו. אי שם בחוצות העיר טיילו רבים למקומות בידור שונים. ה„שימו” וה„טנגו” שבו את לב הנוער ורקודים עד אור הבוקר היו לטעם חייו — וכאן נשמו מנין נערים אוירו של הגליל, את מאבק הימים ההם ואת מאבקה של הארץ עכשיו והאמינו כי המשבר יחלוף והרבים יבואו. ואכן סיבות שונות גרמו והמשבר חלף ורבים שבו ובאו. שנות העליה הרביעית הגיעו.